

ОСОБЕНОСТИТЕ НА КОНКУРЕНТНАТА СРЕДА ПРИ ОБУЧЕНИЕТО В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 9.1. „НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ” ОТ ОБЛАСТ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ 9. „СИГУРНОСТ И ОТБРАНА”

проф. д-р, полк.(о.з) Стойко СТОЙКОВ,
Национален военен университет „В.Левски”,
гр. Велико Търново

доц. д-р полк. Веселин МАДАНСКИ,
Национален военен университет „В.Левски”,
гр. Велико Търново

Prof. Col. (Res. Off.) Stoyko STOYKOV, PhD
National Military University “V. Levski”, Veliko Tarnovo

Assoc. Prof., Col. Veselin MADANSKI, PhD
National Military University “V. Levski”, Veliko Tarnovo

Резюме: Основната теза в доклада е, че за обучението в професионално направление 9.1. „Национална сигурност” от област на висшето образование 9. „Сигурност и отбрана”, ВУЗ трябва да се подхожда изключително отговорно, съобразявайки се със законовите изисквания, обществените нагласи и динамиката в промяната на образователната среда в тази област. Доброто познаване на развитието на конкурентната среда, съобразяване на реалните позиции на конкурентите и действителните възможности на ВУЗ, като устойчиво развиваща се академична и научна общност с авторитет и признание в образователната среда, ще позволи заемането на призови места в Рейтингова система на висшите училища в България.

Ключови думи: наука, образование, сигурност, отбрана.

Summary: The main thesis of the report is that the Universities must interpret with great responsibility the training in the professional field 9.1. "National Security" of higher education area 9. "Security and defense", complying with legal requirements, public attitudes and dynamics of the changing educational environment in this area. Good knowledge of the development of the competitive environment, taking into account the actual position of competitors and the actual capabilities of the university as a sustainable developing academic and scientific community with prestige and recognition in the educational environment will allow taking o prize places in the rating system of universities in Bulgaria.

Keywords: science, education, security, defense.

Университетите в България в съответствие със съвременните тенденции в развитието на науката за сигурност разширяват обучението в професионално направление - 9.1. „Национална сигурност”, от област на висшето образование -

9. „Сигурност и отбрана”, като се позиционират успешно в изключително динамично променящата се конкурентна среда в обучението за сигурност.

Формулираните цели, задачи и мотиви, на основата на които университетите надграждат образователната си политика в областта на професионално направление 9.1. „Национална сигурност” са насочени към потребностите на обществото ни от сигурност в национален и регионален мащаб.

Създадените информационни масиви в университетите, им позволява да бъде направен обективен и реалистичен сравнителен анализ на съдържанието на образователния процес по сродни образователно-квалификационни степени във водещи, съгласно Рейтингова система на висшите училища в България в професионалното направление висши училища в страната.¹ При това се отчитат моделите и постиженията на наши и чуждестранни висши училища с образователна и научна дейност в сферата на сигурността и в съответствие с изискванията на европейските стандарти за обучение - Лисабонската стратегия и Европа 2020.²

Европейският съвет за образование постави три основни цели на образованието в полза на гражданите на ЕС и съюза като цяло, които трябва да бъдат достигнати:

- повишаване на качеството и ефективността на системите за образование и обучение в ЕС;
- осигуряване на достъп на всички граждани на ЕС до образование и обучение;
- отваряне на образователната към другите световни системи.

Набелязани са 13 специфични цели за различните видове и нива на образование (в образователни институции, в допълнителни квалификационни форми и в придобит опит³), които да превърнат обучението през целия живот в реалност. Най-общо, според тези цели, образователните системи трябва да се усъвършенстват в различните си елементи: обучението на преподавателите; основни умения; използване на ИКТ в обучението; ефективност на инвестициите в образованието; езиково обучение; професионално ориентиране и продължаващо обучение; гъвкавост на системите, която да позволява достъп на всички европейци до образование, мобилност, гражданско образование и др.

Непрекъснато се обновява информацията за разкриването на нови, сходни и близки като професионална насоченост специалности в другите университети, висши училища и институти в областта на сигурността и отбраната. Сравняват и анализират се учебните им планове, което позволява да бъде открит уникалният профил на предлаганите за акредитация интердисциплинарни специалности в професионалното направление.

ВУЗ имат изградена визия за развитие на обучението в професионалното направление, проверена чрез анализ и оценка на динамиката в изискванията на образователната среда за сигурност и бъдещото развитие на конкурентната среда. Реална основа за разширяване на обучението в професионално направление 9.1. „Национална сигурност” са не само нарастващата обществената потребност от

¹ Рейтингова система на висшите училища в България - <http://rsvu.mon.bg/rsvu3/>

² Каква е разликата между „Европа 2020“ и предхождащата я Лисабонска стратегия? - http://ec.europa.eu/europe2020/services/faqs/index_bg.htm

³ на английски език се употребяват съответно понятията: *formal, non-formal, informal education*.

подготвени кадри с висше образование за сферата на сигурността, но и резултатите от дългогодишно адекватно и мащабно проучване на потребителския интерес на потенциални обучаеми.

Критериалната система за програмна акредитация на професионални направления на НАОА е синхронизирана с действаща критериална система за институционална акредитация на висшите училища. В системата за програмна акредитация е въведена нова сфера относно способността и адаптивността на професионалното направление или специалността в тяхната конкурентна среда.

Основните контролирани сфери имат съответното различно относително тегло, което варира от 15 до 33 единици в скала от 100 единици, като показателите следват на свой ред тази логика и всеки един от тях има собствено относително тегло, което се движи в точно определени граници:

Конкурентоспособност на обучението в професионалното направление (сфера-4) се оценява с 16 точки по три основни критерия:

- новаторски практики в обучението- 6;
- познаване на конкурентната среда на обучението в професионалното направление- 4;
- национални и международни позиции и възможности- 5.

С предлаганите критерии за програмна акредитация на професионално направление и специалност от регулирана професия *НАОА*, в качеството си на единствения държавен орган, който е упълномощен да се произнася относно оценката и акредитацията на висшите училища и академичния капацитет и като уважаван член на европейската организация на сродните агенции (ENQA) продължава работата си за постигане на високо качество на висшето образование в Република България, като възнамерява да постигне *стратегическата си цел – да обедини тези различни акредитации в една обща процедура с обща критериална база.*⁴

Таблица 1. Обучение в сфера „Сигурност”

ВУЗ/ Проф. направление	Срок на валидност на акредитация	Оценка	Капацитет НАОА			МОН-Обучаеми- 2015/2016			МС-Прием за 2016/2017 ПМС- 328/03.05.2016г.		
			Б	М	Общо	Б	М	Общо	Б	М	Общо
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. АМВР-София 9.1. Нац. сигурност	02.07. 2020 г.	9,08	1260	280	1540	686	327	1013	133	110	243
2. ВА „Г.С.Раковски” 9.1. Нац. сигурност	02.07. 2020 г.	9,07	-	740	740	-	971	971	-	72	72
3. НБУ-София 9.1. Нац. сигурност	02.07. 2020 г.	9,22	430	100	530	325	107	432	60	64	124
4. ВСУ „Черноризец Храбър” 9.1. Нац. сигурност	02.07. 2020 г.	9,25	2400	200	2600	2165	160	2325	640	200	840

⁴ НАОА- <http://www.neaa.government.bg/images/OA-PA-PN/Kriterialna-sistema-PA-PN-Dec-2011.pdf>

5. УНИБИТ-София 9.1. Нац. сигурност	25.09. 2019 г.	9,08	550	270	820	375	314	689	95	50	145
6. ШУ „К. Преславски” 9.1. Нац. сигурност	08.12. 2016 г.	процедура в ход	120	60	180	113	21	134	27	10	37
7. НВУ „В.Левски” 9.1. Нац. сигурност	04.04. 2017 г	8,54	720	180	900	662	156	818	100		100
8. РУ „А.Кънчев” 9.1. Нац. сигурност	Проект 2015г.	положително оценен	200		200	-	-	-	70	-	70
9. ВТУ „Кирил и Методий” 9.1. Нац. сигурност	Проект 2015г.	положително	200		200	-	-	-	20		20
10. ЮЗУ „Н.Рилски” 9.1. Нац. сигурност	Проект 2015г.	положително	200	175	375	52	31	83	65	35	100
11. ВУСИ-Пловдив 9.1. Нац. сигурност	Проект 2015г	положително							300	125	425
12. УНСС-София – 3.7.-Икономика						125	60	185			
ВСИЧКО			6080	2005	8085	4503	2147	6650			2176

Акредитация от НАОА за обучение в професионално направление 9.1. „Национална сигурност”, от област на висшето образование 9. „Сигурност и отбрана” са получили за сега *11 ВУЗ*. (Таблица-№-1) Високите акредитационни оценки - средна стойност - *9,04* показва високото ниво на амбиции на ВУЗ в професионалното направление, подплатено с мотивиран академичен състав, много добре образовани и амбициозни обучаеми и отлична организация за провеждане на качествен учебен процес и научни изследвания.

Обучението е позиционирано в 2 Академии (*АМВР* и *Военна академия „Г.С.Раковски”*) и 5 университета (*Нов български университет; Национален военен университет „В.Левски”; Варненски свободен университет „Черноризец Храбър”; УНИБИТ* и *Шуменски университет „К. Преславски”*).

С положително оценен проект за срок от три години започна обучението по ПН 9. 1. „Национална сигурност” и в още 4 университета - *ЮЗУ „Нефит Рилски”; Русенски университет „А. Кънчев”; ВТУ „Св. Св.Кирил и Методий”* и *ВУСИ –гр. Пловдив:*

- за обучение в *ОКС „бакалавър”* са акредитирани *22 специалности-* (обучението е в 25) чрез *редовна, задочна и дистанционна форма* на обучение;

- за обучение в *ОКС „магистър”* са акредитирани *35 специалности-* (обучението е в 42) чрез *редовна, задочна и дистанционна форма* на обучение;

- за обучение в *ОНС „доктор”* са акредитирани *13 докторски програми.*

Позиционирането на обучението в докторските програми в професионално направление 9.1 „Национална сигурност” от област на висшето образование 9.

„Сигурност и отбрана” показва следното състояние на особеностите на изключително динамично променящата се конкурентна среда в обучението за сигурност (20 ДП за обучение в сферата на сигурността):

- акредитация от НАОА за обучение:

- в 17 докторски програми (ДП) в област на висше образование- 9. „Сигурност и отбрана” са получили 8 ВУЗ;

- 2 ВУЗ са получили акредитация за обучение в сигурността чрез област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки” в професионални направления- 3.7. „Администрация и управление” и 3.8. „Икономика” по 2 докторски програми;

- в област на висше образование - 5. „Технически науки” в професионално направление 5.13. - „Общо инженерство” - 1 докторска програма на Института по металознание, съоръжения и технологии "Акад. Ангел Балеvски";

- т.е.-общо 20 докторски програми за обучение в сферата на сигурността;

- обучението в докторски програми в сферата на сигурността извършвано от акредитирани от НАОА 10 висши училища и научни организации (9 ВУЗ и 1 Институт на БАН) е позиционирано в *три области на висшето образование с пет професионални направления*:

- „Социални, стопански и правни науки”- 2 ДП: 3.7. „Администрация и управление” – една ДП; 3.8. „Икономика” – една ДП;

- 5. „Технически науки”- 1 ДП: 5.13.-„Общо инженерство” – една ДП;

- 9. „Сигурност и отбрана”- 17 ДП: 9.1. ” Национална сигурност” – 13 ДП; 9.2. „Военно дело” – 4 ДП.

- в професионално направление - 9.1. ” Национална сигурност” обучението в докторантура е акредитирано в 7 (седем) ВУЗ по 13 (тринадесет) докторски програми, а в професионално направление -9.2. „Военно дело” е акредитирано в 3 (три) ВУЗ по 4 (четири) докторски програми;

- разнообразието от докторски програми показва базирането на добрите национални практики за обучение в третата степен на висше образование-ОНС „доктор” чрез концентриране върху проблемите на различните аспекти на сигурността с цел подготовката на висококвалифицирани изследователи, преподаватели и експерти, за нуждите на държавните, регионалните, общинските и частни структури, работещи по проблемите на сигурността и общественя ред;

- високата средна акредитационна оценка:- за ПН 9.1.” Национална сигурност” - 9.00; за ПН 9.2. „Военно дело” - 8.99; за ПН 3.7. „Администрация и управление”- 9.17; за ПН 3.8. „Икономика”- 9.47 и за ПН 5.13 - 9.31, показва наличието на съвременни условия на академичната среда за обучение и научноизследователска дейност в областта на сигурността и отбраната от високо подготвени и мотивирани научни кадри, които прилагат съвременни образователни концепции, методи и технологии в обучението;

- преподавателите извършващи обучението в докторските програми в пълно съответствие с качествените изисквания на държавната нормативна уредба, познават добре конкурентната среда в област на висшето образование 9. „Сигурност и отбрана” от професионалното направление 9.1. „Национална сигурност” и се стараят адекватно

да ги разполагат в тази динамична среда постигайки челни позиции в Рейтинговата система на страната като обща оценка;

- високата квалификация и професионален опит на академичния състав в сферата на сигурността и осигурената продуктивна академична среда за подготовка на докторанти е позволила постигането на отчетливи резултати в научноизследователската дейност по отделните докторски програми в образователната област „Сигурност и отбрана“ компилирайки в едно научни изследвания, образователна дейност и практически достижения.

Заслужава внимание и въпросът - „Защо е този бум от желаещи да обучават студенти и докторанти в сферата на сигурността?“. Улрих Бек определя съвременното общество като рисково. Това е общество, което по сполучливия му израз, се бори с „дявола на глада чрез сатаната на умножаващи се рискове”.⁵ Но дали количеството обучаеми, получило дипломи за квалификация (професионална подготовка, знания и умения), отговаря на качеството компетенции (власт, сфера на пълномощия, обseg, обхват и възможност)? „Уникална е девалвацията ни като общество, което превърна образованието не в ценност, а в житейска потребност с единствена цел - личностно себеустройство и кариеризъм при липсата на базисните знания, изискуеми за съответното образование...” В тази „война на тронове” ведомствените ВУЗ подчинени на административния си мениджмънт се превърнаха от уникални в уникали на сектор сигурност и отбрана.

Ако приемем, че националната сигурност е „въпрос на дълг и чест, а не на игра” за всеки български гражданин, това би било чудесно, а желанието му за получаване на знания за сигурност - едно похвално и високо патриотично занимание. Но струва ми се, отговорът е много по-тривиален и не е *Cherchez la femme*⁶ по Александър Дюма, а *търсете парите!* Предлагам да не си губим времето да търсим предсказуемост в хода на събитията - тук не важат законите на научната логика, а на относителността на силата на отделни лобита и просто да потърсим отговор в реалността на парите.

Постановление на МС №162/2001г. определя „диференцирани нормативи” за издръжка на обучението на един студент по професионалните направления и съгласно него за “Организация и управление на тактическите подразделения от родовете и специалните войски” той е 4950лв., а за “Организация и управление на оперативно-тактическите формирования от видовете, родовете и специалните войски”-6700лв., докато за П.Н.”Икономика” и „Управление” е само- 634лв. (т.е. съотношение-1/10).

Този „базов норматив” е променен с ПМС-№ 238/07.09.2004г. и диференцираните нормативи за издръжка на обучението за един студент по професионални направления стават следните: П.Н. „Икономика”, „Администрация и управление” - базовият норматив за издръжка на обучението за един студент, умножен по коефициент 1,00; “Национална сигурност” - базовият норматив за издръжка на обучението за един студент, умножен по коефициент 7,81 и “Военно дело” - базовият норматив за издръжка на обучението за един студент, умножен по коефициент 10,57. Базовият

⁵ Beck, U. *Risk Society: Towards a New Modernity* (Published in association with Theory, Culture & Society, Sage Publications Ltd, 1992, p.43

⁶ *Cherchez la femme, pardieu ! cherchez la femme !* - [Les Mohicans de Paris](#). [Alexandre Dumas \(père\)](#).

норматив за издръжка на обучението за един студент в държавните висши училища се определя ежегодно с постановлението за изпълнение на държавния бюджет за съответната година въз основа на общия размер на средствата за издръжка на обучението в държавните висши училища и броя на студентите и докторантите.

Тази разлика в базовия норматив вече в съотношение (1/7,8) изключи лоялността и коректността, предизвиквайки масовото разкриване на специалности във ВУЗ (някои дори доста екзотични не само като наименования, но още повече като съдържание) в бакалавърските и магистърски степени, като за целта не толкова многобройния академичен състав в сферата на сигурността започна своето роене, (размножаване) „чрез пъпкуване” и денонощно пътуване до новоразкритите дестинации за обучение в сферата на сигурността. За най-голямо съжаление, въпреки че в основната си част това бяха преподаватели занимавали се с политически науки, в новото им амплуа, количествените натрупвания не доведоха до положителни качествени изменения.

Академичният състав започна „самоопределяне” на своите компетентности, в едно саморазвиващо се от компетенции професионално направление стремящо се към себедоказване на своя интердисциплинарен характер. Приблизително един и същи по състав АС от ВУЗ в разширяващата се сфера на сигурността без да се съобразява с изискванията на Етичния кодекс (Кодекс на честа) с едни и същи материали (монографии, студии, учебници и пособия участваше в акредитационните процедури на $n.(n-1)$ ВУЗ. И доста често изпадаха в конфузни ситуации при участие в научни форуми, не можейки или не желаейки да оповестят от името на кой (или кои) ВУЗ участват, за да не обидят многобройните си работодатели. По времето на агонизиращата от „реформи” Българска армия, вицепрезидентът, генерал от запаса, Ангел Марин привеждаше убийствения пример с един танк, който по време на тези „маневрени” комсомолски реформи е бил преместван в 11 поделения и накрая върнат в първото където е бил нарязан за скраб. Какво ли да кажем за онзи професор, който имаше сключени договори с 11 ВУЗ? Погледнете и сега съставите на Общите събрания на ВУЗ, агенциите и комисиите – няма да откриете разлика!

Позовавайки се на ЗВО, чл.10.3.(б) на сайта на МОН (<http://www.mon.bg/?go=page&pageId=8&subpageId=78>), единствено Регистърът на академичния състав на висшите училища е „за служебно ползване”! Кому ли е необходима и удобна тази секретност и защо Министерството на образованието и науката крие на колко места едновременно се трудят тези „научни стахановци” и как ли с едни и същи материали по еднакви или сходни учебни дисциплини в различни специалности лобират и мотивират чрез морал своите обучаеми да бъдат достойни представители на поредния за тях ВУЗ?

Въпреки ПМС № 202/10.10.2010 г. за приемане на Правилник за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България, където в Преходни и заключителни разпоредби е записано: § 3. *Класификацията на специалностите на научните работници* в Република България, утвърдена със Заповед № 114-111 на министъра на науката и висшето образование и председателя на Висшата атестационна комисия от 1990 г. (обн., ДВ, бр. 34 от 1990 г.; изм. и доп., бр. 37 от 1994 г. и бр. 81 от 1995 г.), *не се прилага след изтичането на срока по § 8, ал. 1 (31 март 2011 г.)* от преходните и заключителните разпоредби от Закона за развитието на академичния

состав в Република България, продължи разширяването на научната компетентност прикрито зад широкото поле на НС-05.02.24.- „Организация и управление извън сферата на материалното производство - (по отрасли)”.

Липсата на научни и наличието на наукообразни критерии за знанието в сигурността, позволи на академичен състав с минимални научни, преподавателски и педагогически качества да определя и дава „тон за песен” чрез своята експертиза от „поръчков” анализ базиран основно на журналистически материали от средствата за масова информация.

Лошото е, че надявайки се времето да регулира и тези „процеси” позволихме превръщането на Алма матер в търговско дружество, забравили, че всъщност образованието е храм и национална ценност от сакрален порядък. На мода излезе „шестващата (научна) посредственост”, по сполучливия израз на Милош Форман във филма "Амадеус".. и още по-лошото е, че не се вижда светлина в тунела.

Наука, в най-общ смисъл, означава *система от обективно знание*. В по-тесен смисъл това е знанието за възприемания свят, добито чрез емпирични научни методи и основано на наблюдаеми явления, което може да бъде , както потвърдено, така и отхвърлено.

„Мисията на науката е да пропраща разумния път на практиката! Защото знание без воля е нищо, но воля без знание – е страшно нещо!”

Ефектът на всяко или на почти всяко научно знание се проявява преди всичко в това, че то служи като предпоставка за откриване на друго научно знание. Именно по този начин съвкупността от знания се превръща в система, всеки елемент от която в някаква степен е резултат от предшестващия и в някаква степен предпоставка за следващия.

Бидейки (филмирайки се като) непризнати от официалната наука, много псевдоучени обичат да се сравняват с Галилео Галилей, който е преследван заради неговата научна теория, противоречаща на тогавашните представи. Това им придава известен ореол на „борци със закостенялата официална ведомствена наука“ и „герои след прехода” постфактум.

В общ енциклопедичен план знанието се определя като система от съждения с принципна и единна организация, основана на обективни закономерности.

Научният метод е систематичен начин за придобиване на знания. Той се основава на наблюдения, измервания, предположения, експерименти и верификация. Последователното прилагане на научния метод различава науката от лъженауката и други форми за придобиване на знания.

Разграничението между *наука* и *лъженаука* е общофилософски въпрос, известен ни като проблем за демаркацията.

Лъженаука или *псевдонаука* (от гр. *ψευδής* – лъжлив, неверен, и *наука*) е вид твърдение, дейност, метод, практика или теория, които твърдят, че са научни, и на пръв поглед дори може да изглеждат такива, но на които липсват някои от характерните за науката изисквания: не използват научния метод; не могат да представят разумни и достоверни доказателства; не отговарят на елементарни научни критерии.

Отказът от научен дебат и самопровъзгласяването за единствено прави и праведни в знанията (партийни експерти), но не различаващи аритметиката от висшата

математика позволиха защитите на дисертационни трудове дори върху темите за ефективността в сигурността без нито една формула. Издания на ниво „самиздат” от ведомствените издателски комплекси на ВУЗ само на послушните, принудиха непокорни автори да заплащат за дързостта на научното си знание чрез независими издания за печат на монографии и дори учебници.

Стремежът към разширяване полето на научното знание в сферата на сигурността беше заменен със стремеж за финансова реализация на поръчани резултати при научни проекти (особено тези, които касаят модернизацията).

Разбира се, съществуват епистемологични разногласия по отношение на научния метод и използваните критерии за разграничаване на науката от псевдонауката и по принцип за намиране на обективен и надежден начин за класифицирането им, но най-общо казано, псевдонауката се характеризира с неяснота, непълнота, изопачаване или преувеличаване на ефектите и обикновено с липса на развитие на теорията и нежелание за експериментална проверка.

Характерните отличителни черти на псевдонаучната теория са:

- игнориране или изкривяване на факти, известни на автора на теоретичната разработка, но противоречащи на неговите постановки;

- отказване от опити да се сверят теоретичните изследвания и изчисления с резултатите от изследванията при наличие на такава възможност, замяна на проверките с позоваване на „авторитетни в областта на сигурността институции”; „интуицията на самоопределилия се или самопроизвел се експерт в областта на сигурността и отбраната”; „здравия разум” или нечие „партийнополитическо авторитетно мнение”;

- използване в основата на теорията на недостоверни данни (т.е. непотвърдени данни от поредица независими експерименти или изследователи).

Псевдонауката игнорира най-важните елементи на научния метод – експерименталната проверка и поправянето на грешките. Отсъствието на тази отрицателна обратна връзка лишава псевдонауката от връзка с обекта на изследване и я превръща в неуправляем процес, силно подложен на натрупване на грешки, част от които могат да бъдат и злоумишлени. „Степента на налудничавост” на теорията или нейното непризнаване все още не са достатъчен признак за нейната новост и научност, въпреки че доста псевдоучени са склонни да апелират за това. Те обаче забравят, че научните знания в сектора за сигурност и отбрана не бива да се отнасят към онова, което поначало не е наука и е свързано с други аспекти на живота, например религия, спорт, театър, фолклор или психотерапия.

В професионалното направление бяха създадени условия за експресно научно израстване обслужващо административния модел на йерархично управление, непочиващо на елементарната научна логика за последователност и етапност. Оформилите се „научни школи” в отделни ВУЗ успешно приложиха в своята дейност с младите учени от професионалното направление „Национална сигурност” „грудковоямковия” способ дал в една друга и позната им до болка епоха великолепни резултати при отглеждането на картофи. Знанието за сигурност и управленската власт се разминаваха непрекъснато заради пренебрежение и незаинтересованост, а може би най-

вече заради невъзможността да се срещнат на едно и също интелектуално ниво, независимо от разпределените минали или предстоящи финансираня.

Научният живот, чрез почти затворени ведомствени научни конференции и сесии (НБУ е едно добро изключение) , не позволи на научната мисъл да приеме идеята на „Съюза на учените в България”, (единственият за сега неклонира се от ведомствени интереси съюз), да обедини чрез секция „Сигурност и отбрана” в едно –наука (изследвания), образование (преподаване) и практика (експертиза) в в триединството на знанието с общ фундамент - иновациите.

Повече от десет години бяха необходими на екипите на „Министерството на истината” (МОН) за да бъде направен първия опит за управляемост на този процес на общо преподаване за сигурността, чрез въвеждане резултатите от Рейтинговата система на ВУЗ в България, съгласно прието ПМС-№ 328/30.11.2015г.

Но, ако някой смята, че упражненията за доказване чрез себеположаване в МОН на това „кой е по, по-най”-образование или науката, не е познал, защото сме се превърнали в майстори да водим яростна борба с проблемите, които сами си създаваме. С „Правилник за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност, осъществявана от висшите училища и научните организации, както и на дейността на Фонд „Научни изследвания“, обн. Д.В. бр.72/18.09.2015г. е обявен „Списък на научните области и научните направления” съдържащ 6 научни области с 49 научни направления, без те да имат каквато и да е връзка с 9 области на висшето образование с неговите 52 професионалните направления!? Този „списък” като акт на МОН противоречи на ПМС № 202/10.10.2010г., в което се изисква Класификацията на научните области и научните направления да не се прилага след 31 март 2011 г.

Явно образованието и науката в МОН се намират на различни етажи и комуникацията между тях е противоестествена, в опита им да се обединят чрез разединяване. И разбира се отново от този „научен списък”, както в по-стари времена с „комсомолски ентузиазъм” отпадна пак науката за сигурност - резултат на недоглеждане, неразбиране, умисъл или изключване от конкуренцията при разпределение на едни бъдещи пари за научноизследователска дейност!

По какъв възможен начин биха се появили учените от сектора за сигурност в библиографските и наукометрични база данни (Skopus, Thomson Reuters: web of science)⁷, ако няма научна област с база данни в, която техните научни трудове да бъдат презентирани, оценени и цитирани? От 115 реферирани български научни издания в световните наукометрични бази данни, няма нито едно в област „Сигурност и отбрана”! Един истински Параграф-22- как да станеш известен, когато си в нелегалност и някой решава, че „класифицираната ти информация” за сигурността може да се превърне в „квалифицирана като секретна за служебно ползване”!

За съжаление, проблемите, които бяха заложили пред науката за сигурност в 7-рамкова програма с хоризонт до 2013г., продължават и в наследилата я програма-

⁷ Реферирани български научни издания в световните наукометрични бази данни- <http://www.ue-varna.bg/en/article.aspx?id=15157>

„Хоризонт-2020”, за която на 12 април 2016 г. Европейската комисия публикува първия Годишен доклад!⁸

„Horizon 2020 - The EU Framework Programme for Research and Innovation“ е осмата рамковата програма на Европейския съюз за научни изследвания и иновации, която ще продължи от 2014 г. до 2020 г. Тя заменя Седмата рамкова програма за научни изследвания (7РП), която обхваща периода 2007-2013 г. с бюджет от около 55 милиарда евро. „Хоризонт 2020“ е най-голямата в историята рамкова програма на ЕС за научни изследвания и иновации, като 7-годишният ѝ бюджет е на стойност почти 80 млрд. евро-<https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/>.

Едно възможно решение за излизане от ситуацията „люто да се любим и мразим” в сферата на сигурността заради партийни, ведомствени и финансови интереси е да създадем „горещ” резерв от млади учени, които да бъдат носител на развиващо се научно знание за сигурност, неподвластно на лобита, ведомства и „успешни научни практики”. Но те трябва да получат своя шанс, да ни кажат без страх какво мислят за нас и нивото, което сме създали за тяхното обучение, защото ведомствените ВУЗ сме „свои сред чужди и за съжаление чужди сред своите ведомства”.

НБУ „В.Левски” е инициатор и готов да бъде домакин за организиране и провеждане на първата Национална студентска и докторантска конференция в област на висше образование „Сигурност и отбрана”.

Разнообразието от базови специалности в бакалавърската и тяхното надграждане в магистърската степен в ПН 9.1. „Национална сигурност” показва базирането на един широк спектър от професионално насочени специалности позволяващи успешна професионална реализация и кариерно развитие на обучаемите чрез изградени способности и компетентности в една остро конкурентна образователна среда. Предвидена е иновативност в обучението, постигната чрез гъвкава структура на учебните планове и приложението на съвременни информационни технологии и интерактивни форми.

Докторските програми в професионалното направление реализират изискването за иновативен учебен процес свързващ в едно трите степени на висшето образование и позволяват създаването на „горещ резерв” от научни кадри за процеса на обучение и научни изследвания. Акредитация за обучение и в трите степени на висше образование (ОКС-„бакалавър” и „магистър” и ОНС „доктор”) в областта на професионално направление „Национална сигурност” са получили и извършват АМВР, НБУ, УНИБИТ, Варненски свободен университет "Черноризец Храбър" и Шуменски университет "Епископ Константин Преславски".

Наименованията на всички специалностите в професионално направление 9.1. „Национална сигурност” показва ясно, че те се фокусират основно върху подготовка на кадри за сектор сигурност, разбран в неговото предназначение да защитава суверенитета, вътрешния ред и териториалната цялост с нейните активи и с прилежащото ѝ население в рамките на националната държава. Придобили такава квалификация, тези специалисти идентифицират и решават проблеми в контекста на:

⁸ Програма за научни изследвания и иновации-„Хоризонт-2020”- <http://horizon2020.mon.bg/>

●стандартната вътрешнонационална девиация от конституционно установения обществен ред (завършилите - „Противодействие на престъпността и опазване на обществения ред”; „Регионална и общинска сигурност”; „Гражданска и корпоративна сигурност”; „Административна и организационна сигурност”; „Противодействие на престъпността и тероризма”; „Регионална сигурност и противодействие на престъпността”);

●стандартната външнонационална девиация от договорения международен ред и съюзнически задължения (завършилите - „Национална и международна сигурност; “Стратегическо ръководство на сигурността и отбраната”; „Защита на националната сигурност”; „Военнополитически проблеми на сигурността”; „Управление на риска при регионални кризи и конфликти”; „Гранична полиция”);

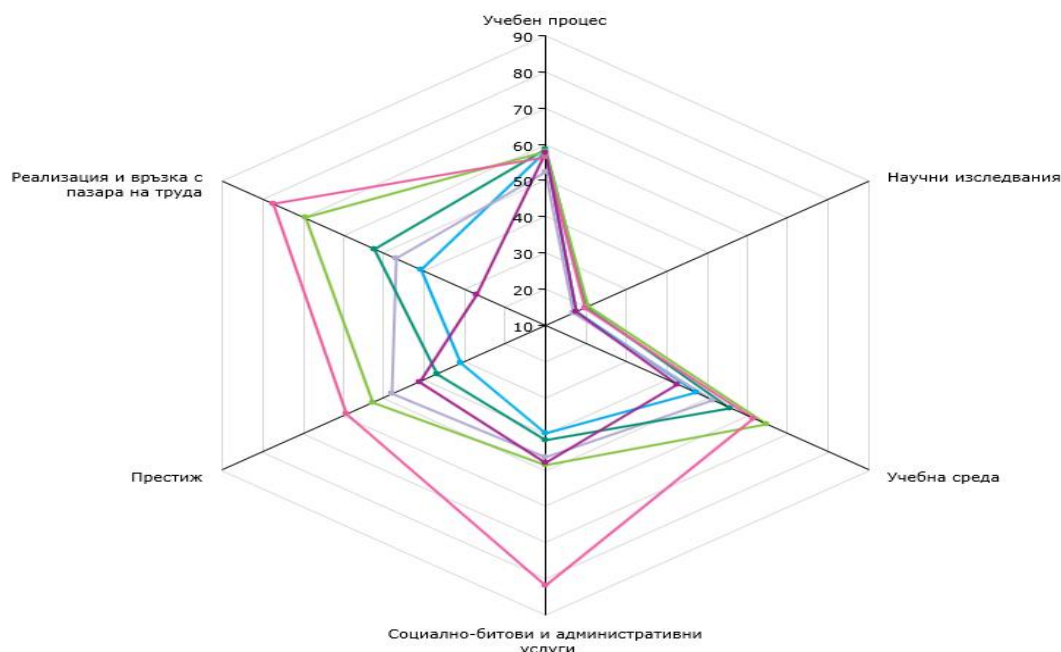
●готовност за реакция при внезапни събития с мащабни трагични последици за националната държава като природни бедствия, производствени аварии, терористични атаки (завършилите - „Защита на населението от бедствия, аварии и катастрофи”; „Гражданска и корпоративна сигурност”; „Защита на населението и инфраструктурата на държавата при кризисни ситуации”; „Пожарна и аварийна безопасност” “Управление при извънредни ситуации и защита на населението”).⁹

Приемаме като жест на заслужено признание от ръководството на Русенски университет „А. Кънчев” посоченото, че „единствената от разгледаните програми, която чрез наименованието си надхвърля рамките на националната държава, е гражданската специалност „Национална и регионална сигурност” на Национален военен университет „Васил Левски“, Велико Търново. Тя е изключението, което доказва наличието на потребност от нов подход към преподаването и към изследванията в областта на сигурността.”¹⁰. Благодарим за коректността и уважението колеги по призвание!

Съгласно оповестените резултати за 2015 г. от Рейтингова система на висшите училища в България за ПН 9.1. „Национална сигурност” по шестте групи показатели - (Учебен процес; Научни изследвания; Учебна среда; Социално-битови и административни услуги; Престиж; Реализация и връзка с пазара на труда) - фиг. 1.

⁹ доц. д-р Мими Корнажева. Принос към дискусията за сигурността като политически проблем и като предмет на изследване и обучение- Списание Дипломация-2015г. електронно издание

¹⁰ Доклад самооценка за разкриване обучение в П.Н. 9.1. „Национална сигурност” на Русенски университет „А. Кънчев”.

Фиг. 1

Добавени са за първи път фактори, отчитащи „регионалната значимост на университетите”.

Това принуди университетите да *позиционират обучението по професионалните си направления според регионалния пазар на „услугата” образование*, разчитайки на точното познаване и вярното прогнозиране на бъдещи свободни ниши. Пример за „добра практика” в това направление е откриването на обучението чрез проект в Русенския университет с акцент върху разширяващите се проблеми на трансграничната сигурност и обучение чрез интегриран проект от три университета (от България, Румъния и Унгария).

Обрат в предпочитанията на студентите през 2015 г., показва, че за първи път от години насам се вижда спад на приема в направленията "Икономика" и "Администрация", като за сметка на това се увеличават желаещите да следват "Информатика и компютърни науки". Разместването на популярните специалности е добра новина на фона на бума на кадри в професионални области със слаба реализация и пренаситен пазар на труда. За съжаление, регионалната значимост на НВУ „В.Левски”, определена от желанието на завършилите студенти да се реализират в града и областта е изключително ниска-3,64/100.

Таблица 2.

ВУЗ	ОКС „Бакалавър”			ОКС „Магистър”			ОНС „Доктор”		
	Р	З	Д	Р	З	Д	Р	З	СП
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ВТУ-лв.	580	580	-	580	580	-	580	580	-
ЮЗУ-лв.	850	-	-	850	-	-	-	-	-
РУ-лв.	840	840	-	-	-	-	-	-	-
УНСС-лв.	462	-	462	462	-	462	924	924	-
УНИБИТ-лв.	852	534	852	960	538	960	1350	898	
АМВР-лв	900	300		-	300	-	-	-	-

ШУ-лв. /чужденци/- евро	950 2800	-	-	1000 2800	1000	-	1600 3300	1000 3300	- 3300
ВА срещу заплащане /англ.език/- евро	-	-	-	600/ 1500 3500	500/ 1100 2500	540/ 1200 2800	750 -	600 -	600- Дист.фор ма?! 600
ВВМУ /чужденци/- евро							600 3000	500 1750	
НВУ /чужденци/- евро	500 3400	300 1600	-	3400	1600	-	3400	1600	
Информация за ВУЗ от сайтовете									
НБУ-лв.	2400			3200			3300		
ВСУ-лв. /чужденци/- евро	2400 3000	2500	1080 3000	2400 3800	1080				
ВУСИ	1600			1600					

Тази година се забелязва леко подобрене по отношение на връзката висше образование - пазар на труда, но то не е достатъчно, за да промени общата картина. Забелязва се тенденция за рационализиране на избора на кандидат-студентите - намалява броя на тези, които влизат в най-масовите специалности и се увеличават тези в направленията с дефицит (годишните такси за платено обучение са рамките - 462-3200лв., Таблица 2). В същото време съвсем плахи са опитите за обучение по специалности от П.Н. 9.1. „Национална сигурност” на чужд език (ВСУ).

Продължава обаче негативната тенденция завършилите да не работят на позиция, която изисква висше образование. През последните години този дял устойчиво е около 50-те процента, като тази година е 53%. Това важи и за най-масовите специалности - *две трети от завършилите икономика и администрация и управление работят на позиция, която не изисква висше образование.*

Всеки четвърти завършил висшист пък не се осигурява в страната, което може да означава, че или е емигрирал, или е икономически неактивен или е в преход между образование и работа.

Броят кандидат-студенти намалява и ще продължи да намалява, което принуди много висши училища да започнат да взимат управленски решения, базирани на информацията в рейтинга. Финансиране според качеството ще има и по отношение на научните изследвания, както и на *регионалната значимост на университета.*

Българската система за сигурност днес преживява динамичен процес на трансформация и набираща скорост глобализация. Тя спешно се нуждае от подкрепата на висше образование, което може да осигури подходящо обучение и релевантни на него научни изследвания.

Работи се в условия на икономическа криза, несигурност, непрекъснато увеличаващ се демографски срив и динамично променяща се среда за сигурност. Това налага адаптация към условия, които изискват мобилност и сериозни усилия, бърза и

адекватна реакция на предизвикателствата, но преди всичко- критична и самокритична оценка към минали постижения.

През следващите *четири* години държавата ще осигурява *само 80%* от бюджета на университетите, при което бюджетът за 2016 г. е „предупредителен”! Постановление №328/30.11.2015 на Министерския съвет, регламентира методиката за ежегодно определяне на средствата от държавния бюджет по професионални направления въз основа на *комплексна оценка* за качеството на обучението и съответствието му с потребностите на пазара на труда. Субсидията ще се определя като издръжката се умножава по *комплексната оценка* от интервала 0,8 – 1,2.

В съответствие със „Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014–2020” се отчита, че акредитираните по предложение на висшите училища нови за тях професионални направления и специалности често са *неефективни и дублират* подобни и съществуващи от десетилетия в други висши училища, без да е налице недостиг на пазара на труда.

Съгласно информацията от регистрите на МОН към 23.03.2016г. в П.Н. - 9.1.”Национална сигурност”, при разрешен от НАОА капацитет от 8085 обучаеми в сферата на сигурността, през 2015/2016г. се обучават 6723 студенти, а за 2016/2017г. се предвижда прием за 2176 студенти, при което дела на обучаващите се в частни ВУЗ е 42.97%. (Таблица 3)

Среден успех на приетите след средно образование в П.Н. 9.1.”Национална сигурност” е мн. добър-4.82, което представлява много добра база за качествен учебен процес и научно надграждане на знания.

Таблица-3

ВУЗ/ Проф. направление	Бакалавър				Магистър				Общо			
	Р	З	Д	Вс.	Р	З	Д	Вс.	Р	З	Д	Вс.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. АМВР- София 9.1. Нац. сигурност	415	271	-	686	-	327	-	327	415	598	-	1013
2. ВА „Г.С.Раковски” 9.1. Нац. сигурност	-	-	-	-	109	707	155	971	109	707	155	971
3. НБУ-София 9.1. Нац. сигурност	325	-	-	325	107	-	-	107	432	-	-	432
4. ВСУ „Черноризец Храбър” 9.1. Нац. сигурност	637	1528	-	2165	45	115	-	160	682	1643	-	2325
5. УНИБИТ- София 9.1. Нац. сигурност	159	185	31	375	22	292	-	314	181	477	31	689
6. ПУ „К. Преславски” 9.1. Нац.	113	-	-	113	12	9	-	21	125	9	-	134

сигурност												
7. НВУ „В.Левски” 9.1. Нац. сигурност	352	310	-	662	-	156	2	158	352	466	2	818
8. ЮЗУ „Н.Рилски” 9.1. Нац. сигурност	52	-	-	52	23	8	-	31	75	8	-	83
9. УНСС-София 3.7.-Икономика	125	-	-	125	60	-	-	60	185	-	-	185
ВСИЧКО	2178	2294	31	4503	378	1612	157	2147	2556	3944	188	6650

Среден брой студенти във ВУЗ (без тези в проект) по П.Н. 9.1.”Национална сигурност” е 747!

Значително над тази средна стойност (3 пъти) е Варненски свободен университет "Черноризец Храбър", което превръща университета заедно с ВВМУ „Н.Й. Вапцаров” в едно средище на науката за сигурността не само за Черноморския регион. Изнесеното обучение от университета във филиал в гр. Смолян нагледно показва бъдещето на успеха на „добрите практики” за приближаване на образованието до хората в различните (отдалечени) региони. На другия полюс е Шуменския университет "Епископ Константин Преславски".

Но и в двата университета обучението придобива и „бутиков” вид (например за ШУ по специалността „Системи за сигурност - Управление на кризи и реагиране при бедствия” за магистри има само 3 обучаеми, докато за ВСУ по специалността „Подготовка на силите и средствата за действия в условията на неконвенционални кризи” за магистри, обучаемите са 2). За НВУ „В.Левски” такива специалности за магистри са „Национална и регионална сигурност - Мениджмънт в мироопазващи операции” с 3 обучаеми и „Защита на критичната инфраструктура” с 2 обучаеми!

Да, това е една добре позната до болка история от близкото ни минало - винаги, когато се гони количеството, качеството дава „фира” и преподавателите преподават по съвременни предмети неосъвременни знания!?

В редовна форма на обучение се обучават - 2571 студенти (38%), в задочна форма -3964 студенти (59%) и в дистанционна форма за сега в три ВУЗ- 188 (3%) - (ВА-155, УНИБИТ-31 и НВУ-2- за магистри по специалността „Административна и информационна сигурност”).

Добре организираната задочна форма за обучение в П.Н. 9.1.”Национална сигурност” е предпочетена от 59% от обучаемите. Вече се стартира все по-успешно и дистанционната форма, като една перспективна форма за модерно и качествено обучение.

НВУ „В.Левски” единствен измежду ВУЗ в професионално направление 9.1.”Национална сигурност” участва с успех в международната мобилност по програмата за обмен на преподаватели, студенти и докторанти „Еразъм +”.

Съотношението - докторанти/студенти - 1,87/100, убедително показва причината за ниските резултати на ПН в индикаторите от група „Научни изследвания”, като цяло

за всички ВУЗ! Групата от индикатори „Научни изследвания” се оказва с най-ниска относителна стойност (всички ВУЗ имат под 21 единици при 100 възможни и средно 55 за останалите пет групи).

Неизвестността на извършваните научни изследвания и публикуването на резултати, които да бъдат цитирани не е следствие на излишна скромност на академичния състав, а основно се дължи на липсата от ведомствено финансиране и затрудненията в представянето и публикуването на научни резултати, които биха издържали на конкуренцията в професионалното направление.

Университетите продължават своята открита политика на сътрудничество в образователната, научната, издателската и иновативната си дейност с ВУЗ и научни институти в сферата на сигурността и отбраната, при което особено внимание се обръща и на взаимодействието с регионални и национални производствени обединения за реализация стажове за практическа подготовка и професионална реализация на обучаемите.

Откритостта, възможността за верификация на научните достижения, подобряване на условията за участие и публикуване, и познаването на най-съвременните достижения в професионалното направление представляват неизползваните резерви пред ръководствата на ВУЗ за извеждането им от „зоната на здрача”, които изискват съответни стратегии за работа и дългосрочна реализация.

Приемствеността в управлението, утвърждаване и надграждане на постигнатото и устойчивото развитие показват , че ВУЗ в сферата на сигурността може да променят своите цели, но не и ценностите заложили в подготовката и обучението на техните възпитаници. Защото „Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014–2020” със силата на императив изисква от всички ВУЗ интегриране на компетентностния подход в образователната дейност и непрекъснато използване на гъвкави критерии за оценяване степените на формиране и развитие на професионални и лични компетентности у обучавани и обучавачи.

Необходима е непрекъсната работа във ВУЗ по акредитацията, рейтинга и по комплексната оценка за качеството на обучението и съответствието му с потребностите на заявителя и пазара на труда. Тя е свързана с реализиране на конкурентни иновации, които да се основават на информиране за развитието на конкурентната среда, познаване на реалните позиции на конкурентите и действителните възможности на ВУЗ, като устойчиво развиваща се академична и научна общност с авторитет и признание в образователната среда.

Всичко това е възможно само при изграждане на взаимоотношения и механизми на управление на средата за обучение в ПН 9.1. ”Национална сигурност” от област на висше образование 9. „Сигурност и отбрана”, основаващи се на общата воля, толерантността, зачитане на взаимния интерес и уважението между ВУЗ, заели се с изграждането на знаещо и можещо младо поколение в сферата на сигурността.

Народът на България има тежка и поучителна история, която го води в борбата за оцеляване в трудни времена и народните мъдрости са много по-ценни от учебниците, напечатани с цел печалба! Да си спомним навреме дълбоката поука на почитения наш "самотник" и небесен закрилник на България (Св. Иван Рилски), че: *„причина за изчезване на всяко държавно устройство е безгрижието в развалата”*.

Използвана литература:

1. Рейтингова система на висшите училища в България- <http://rsvu.mon.bg/rsvu3/>
2. Каква е разликата между „Европа 2020“ и предхождащата я Лисабонска стратегия?- http://ec.europa.eu/europe2020/services/faqs/index_bg.htm
3. Beck, U. Risk Society: Towards a New Modernity (Published in association with Theory, Culture & Society, Sage Publications Ltd, 1992, p.43
4. Cherchez la femme, pardieu ! cherchez la femme !- Les Mohicans de Paris. Alexandre Dumas (père).
5. Реферирани български научни издания в световните наукометрични бази данни- <http://www.ue-varna.bg/en/article.aspx?id=15157>
6. Програма за научни изследвания и иновации- „Хоризонт-2020”- <http://horizon2020.mon.bg/>
7. доц. д-р Мими Корнажева. Принос към дискусията за сигурността като политически проблем и като предмет на изследване и обучение- Списание Дипломация-2015г. електронно издание
8. Доклад самооценка за разкриване обучение в П.Н. 9.1. „Национална сигурност” на Русенски университет „А. Кънчев”